

ВНЕСОК ХУДОЖНИКІВ ПОЛЬСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В РОЗВИТОК ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА НА ТЕРЕНАХ ХЕРСОНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

Здійснено аналіз історіографії проблеми. Зазначено, що художники – вихідці з польських теренів здійснили помітний внесок у розвиток образотворчого мистецтва в Херсонській губернії. Установлено, що Одеса була свого роду центром мистецького життя регіону. Проаналізовано ключові віхи життя художників: М. Скадовського, Р. Хойнацького, С. Хлебівського, С. Олесевича. Автор дійшов висновку, що проблема внеску художників – вихідців із польських земель у культурний розвиток Півдня України ще очікує на свого дослідника. Ця тематика може стати складовою частиною дослідницького проекту – історія полонії Півдня України.

Ключові слова: художник; Херсонська губернія; М. Скадовський; Р. Хойнацький; С. Хлебівський; С. Олесевич.

Загальновідомо, що на прикордонні формування етносів відбувається «дифузія» – свого роду вкраплення певної частини представників одного етносу в середовище іншого і навпаки. Тому коли поглянути на сучасні кордони європейських держав, то можна виявити, що за межами території тієї чи іншої країни проживають представники, які співвідносять себе з нею. Так, польська меншина є органічною частиною сусідніх Литви, Білорусі, України, Словаччини та Чехії. У свою чергу, представники цих народів є громадянами Республіки Польща. Політична й економічна ситуація, конфесійна приналежність, історична спадщина – обумовлювали особливості співіснування народів на порубіжжі культур. Останнім часом ця проблематика достатньо ретельно досліджувалася за ініціативи професорів Єжи Матерніцького і Леоніда Зашкільняка під час низки організованих ними конференцій на тему «Багатокультурне середовище Львова», а також «Історія – ментальність – ідентичність» [1–5]. Не випала вона з поля розуму істориків і на рівні публікації статей та монографій [6–7].

Якщо тісна взаємодія українців та поляків по лінії етнічного розмежування достатньо

вивчена, то аналогічні процеси на більш віддалених теренах ще чекають на свого дослідника. До таких регіонів можемо сміливо віднести Південну Україну, де польська етнічна присутність була виразною в XIX ст. [8]. Учасників Листопадового та Січневого повстань царизм активно переселяв до Сибіру та в райони Північного Причорномор'я. Окрім того, вихідці з польських теренів, приваблені пільгами, охоче переселялися на малозаселені степові території [9]. Про достатньо велику кількість поляків у Херсоні, Миколаєві та Одесі свідчить наявність там костелів, де служба велася польською мовою. Землевласники, архітектори, художники, науковці, інженери та представники інших професій – ось далеко неповний перелік тих занять якими займалися поляки. На початку XX ст. в Одесі виходило декілька газет польською мовою.

У цій статті ми маємо на меті підняти питання про внесок вихідців із польських земель у розвиток образотворчого мистецтва на теренах Херсонської губернії. Зазначимо, що своєрідним центром малярства став не губерньський центр, а Одеса. Цій обставині є пояснення. На кінець XIX ст. Одеса значно

переважала Херсон і Миколаїв за чисельністю населення. У місті функціонував університет. Одеса стала центром міжнародної торгівлі, активно розвивалася банківська та лихварська справа. Місто розбудовувалося. Усе це стимулювало попит на предмети образотворчого мистецтва.

Митці – вихідці з польських теренів вписалися в колорит портового міста. Серед них був відомий художник Ромуальд Хойнацький – релігійний живописець і портретист. Він народився у Варшаві. Уроки живопису брав в Александра Кокунара, а згодом продовжив навчання в Римі. З 1850 р. у зв'язку з погіршенням стану здоров'я художник перебрався з Варшави до Одеси. Він був серед засновників Одеського товариства вишуканих мистецтв (1865). Став відомим полотнами «Ян Гус захищає своє вчення», «Іспанська танцівниця», «Мадонна». Митець також розписував костел Успіння Пресвятої Богородиці.

Учнем Ромуальда Хойнацького був Станіслав Хлебовський, який продовжив навчання в Санкт-Петербурзі в Академії художеств (1853–1856), стажувався в Італії, Франції, Бельгії та Німеччині. На 1864–1876 рр. припадає його проживання в Османській імперії. Він залишив по собі картини «Турецькі султани», «Вулиця в Стамбулі», «Невольничий ринок», «Арабські наїзники», «Битва при Варні» та інші. Похований художник на Раковицькому цвинтарі в Кракові.

Олесевич Сигізмунд Станіславович – живописець та графік, поселився в Одесі в 1898 р. Він був учнем відомих художників К. Костанді та А. Остроменського. Дебютував у 1907 р. як художник оформлення збірки молодих одеських письменників «Офіару зусія». У 1909 р. закінчив комерційне училище Г. Файга. Влітку 1910 р. на виставці польських художників, що проходила на Ланжеронівській, у приміщенні товариства «Огніско» представив роботи «Бальне», «Шопен» і «Сніг».

На 1910–1916 рр. припадає паризький період його творчості. Виставляв свої картини на Осінньому салоні (1913), Салоні незалеж-

них (1914) та Одеській весняній виставці (1914). Представив свої 18 картин на виставці художників-авангардистів. Упродовж 1917–1919 рр. триває співпраця С. Олесевича з популярним сатиричним журналом «Бомба». Час від часу публікувалися його малюнки в сатиричних журналах «Стріли» (1917) і «Яблучко» (1918). У 1920 р. художник знову виїхав до Парижа.

Незалежно від наявних досліджень змушені констатувати, що як українські, так і польські краєзнавці та історики ще не достатньо уваги приділили митецькій спадщині та життєвому шляху художників – вихідців із польських теренів.

Більш дослідженою постаттю є Микола Львович Скадовський. Зокрема, його творчості та колізіям життя присвячено каталоги виставок, що відбулися в Херсоні в 1972 та 1996 рр., а також замітка місцевого краєзнавця С. Дяченка [10–11]. У контексті загального родоводу родини Скадовських приділила свою увагу постаті Миколи Львовича дослідниця, професор Московського університету М. Строганова [12]. У кандидатській дисертації І. Черноіваненко, захищеній у поточному році, є спеціальний розділ, присвячений творчості художника [13]. Дисертант систематизувала наявні відомості, зібрані попередниками про життя та творчість художника. Звертаємо увагу на неточність, яку авторка запозичила з однієї з публікацій попередників. Ведучи мову про одного з нащадків великого роду Скадовських – Бориса Євгеновича Скадовського (1921–2011), вона подає ініціали Б. С. Скадовський. Шкода, що вслід за М. Строгановою І. Черноіваненко знехтувала можливістю ввести до наукового обігу матеріали, виявлені професором Т. Срогошем в архіві м. Лодзь. Вони свідчать про єврейське коріння родини Скадовських, що дещо торпедує твердження М. Строганової про шляхетне походження родини.

М. Скадовський закінчив у 1865 р. Одеську Рішельєвську гімназію, а згодом, навчаючись в Московському університеті, паралельно закінчив Московське училище живопису.

Далі було навчання в Дюссельдорфській академії витончених мистецтв. Значний вплив на нього справили відвідини Риму, Падуї, Флоренції та Відня. Після повернення на батьківщину на перших порах (1875–1879) він облаштував майстерню у своєму маєтку в Білозерці поблизу Херсона. У різний час у нього гостювали митці: Геннадій Ладиженський, Микола Кузнецов, Руфін Судковський, композитор Петро Чайковський, біолог Й. Пачоський, історик Яворницький, громадський діяч О. Русов із дружиною Софією. Згодом художник перебрався до Одеси (1879–1892), але не переставав навідуватися на свою малу батьківщину. В Одесі відбувся розквіт художника, пов'язаний зі створенням найбільш відомих творів, активною участю у виставках. У 1883 р. його картину «Відкриття полювання» було представлено на міжнародній художній виставці в Мюнхені, а за полотно «Безпритульні» він отримав премію Товариства заохочення художників. У 1884 р. на академічній виставці кращою картиною було

визнано «Полювання його величності». Як художник, М. Скадовський здобув визнання ще за життя, його твори відрізнялися актуальним соціальним забарвленням, найкращі з них увійшли до відомих музейних колекцій, у тому числі Третьяковської галереї та Державного історичного музею в Москві, Херсонського художнього музею імені Шовкуненка. Вершиною громадської діяльності М. Скадовського стало заснування в Одесі Товариства південноросійських художників (1890). У 1972 р. в Херсоні було проведено виставку картин М. Скадовського, присвячену 125-й річниці від його дня народження.

Підсумовуючи, зазначимо, що творчість та життєвий шлях художників, родове коріння яких сягає польських теренів, потребує ще додаткового вивчення. Водночас наявна вже інформація дає підстави твердити про значний їхній внесок у розвиток образотворчого мистецтва, що розвивалося в Херсонській губернії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Wielokulturowe srodowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. / Pod red. J. Maternickiego i L. Zaskilniaka. – Rzeszow, 2004. – Т. 1. – 264 s.
2. Багатокультурне історичне середовище Львова в XIX і XX століттях / за ред. Л. О. Зашкільняка, Є. Матерницького ; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів ; Жешув : Б. в., 2006.
3. Historia – mentalność – tożsamość: Miejsce i rola historii oraz historyków w życiu narodu polskiego i ukraińskiego w XIX i XX wieku / Red. : J. Pisulińska, P. Sierzęga, L. Zaskilniak. – Rzeszów, 2008.
4. Historia – mentalność – tożsamość: Studia z historii, historii historiografii i metodologii historii / Red.: K. Polasik-Wrzosek, W. Wrzosek, L. Zaskilniak. – Poznań, 2010.
5. Історія – Ментальність – Ідентичність. Вип. 4: Історична пам'ять українців і поляків у період формування історичної свідомості в XIX – першій половині XX століття : [кол. монографія] / за ред. Л. Зашкільняка, Й. Пісулінської, П. Серженгі. – Львів : ПАІС, 2011.
6. Pijaj S. Posłowie ruscy w parlamencie wiedeńskim w latach 1848–1879 // Ukraińskie tradycje parlamentarne XIX–XXI wiek / Pod redakcją J. Mokłaka. – Kraków, 2006. – S. 95–126.
7. Moklak J. W walce o tożsamość Ukraińców. Zagadnienie języka wykładowego w szkołach ludowych i średnich w pracach galicyjskiego Sejmu Krajowego 1866–1892. Kraków, Towarzystwo Wydawnicze «Historia Jagellonica», 2004. – 318 s.
8. Багалеї Д. И. Колонизация Новороссийского края и первые шаги его по пути культуры. Исторический этюд / Д. И. Багалеї. – К. Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1889.
9. Горун Д. О. Польська громада Одеси у XIX – поч. XX ст.: коротка характеристика етапів розвитку // Записки історичного факультету. – Одеса. – 2003. – Вип. 13.
10. Дяченко С. Белозерка Скадовских. Имена Херсонского края / С. Дяченко // Вгору. – 2007. – № 51(273). – С. 8–9.
11. Дяченко В. Творча Мекка художника Миколи Скадовського / В. Дяченко // Константи : альманах соціальних досліджень. – 2007. – № 1. – С. 117–120.

12. Строганова М. Н. История рода Скадовских герба «Доленга», его потомки и родственники в России (век XVIII – век XXI). Документы и воспоминания современников / М. Н. Строганова – М. : Изд-во Московского университета, 2001. – 370 с.
13. Черноіваненко І. В. Рід Скадовських в соціокультурному житті Південної України : автореф. дис. ... канд. іст. наук / І. В. Черноіваненко. – Запоріжжя. – 2015.

Я. Мокляк, Ягеллонський університет, г. Краков, Польща

ВКЛАД ХУДОЖНИКОВ ПОЛЬСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В РАЗВИТИЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА НА ТЕРРИТОРИИ ХЕРСОНСКОЙ ГУБЕРНИИ

Осуществлен анализ историографии проблемы. Отмечено, что художники – выходцы с польских земель осуществили заметный вклад в развитие изобразительного искусства в Херсонской губернии. Пришли к мысли, что Одесса была своего рода центром творческой жизни региона. Проанализированы ключевые этапы жизни художников: Н. Скадовского, Р. Хойнацкого, С. Хлебовского, С. Олесевиича. Автор пришел к заключению, что проблема вклада художников польского происхождения в культурное развитие Юга Украины еще ждет на своего исследователя. Эта тематика может стать составляющей частью исследовательского проекта – история полонии Юга Украины.

Ключевые слова: художник; Херсонская губерния; Н. Скадовский; Р. Хойнацкий; С. Хлебовский; С. Олесевиич.

J. Moklak, Jagiellonian University, Krakov, Poland

THE CONTRIBUTION MADE BY ARTISTS OF POLISH DESCENT TO THE DEVELOPMENT OF THE VISUAL ARTS IN THE KHERSON PROVINCE

This work performs an analysis of the historiography of this issue, noting that artists with Polish roots made a notable contribution to the development of representational art in Kherson province. They came to believe that Odesa was in some way the center of the region's creative life. The key periods in the lives of artists Nikolai Skadovsky, Romuald Khoynatsky, Stanislaw Khlebovsky, and Sigismund Olesevich are thoroughly analyzed. The author reaches the conclusion that the topic of the contribution made by artists of Polish descent to the cultural development of Southern Ukraine is still waiting to be satisfactorily explored by scholars. This topic could constitute a significant component of the larger project of research into the history of Polonia in Southern Ukraine.

Keywords: artist; Kherson province; Nikolai Skadovsky; Romuald Khoynatsky; Stanislaw Khlebovsky; Sigismund Olesevich.

© Мокляк Я., 2015

Дата надходження статті до редколегії 13.08.2015

Рецензенти: *д-р іст. наук, професор Сінкевич Є. Г.;
д-р іст. наук, професор Котляр Ю. В.*